

Lapsiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän ja väkivallan tunnistaminen ja kohtaaminen

Opetusmateriaali sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille

LAB-ammattikorkeakoulu

Sairaanhoitaja (AMK)

2022

Elisa Ruohisto

Jenni Karjalainen

Tiivistelmä

Tekijä(t) Ruohisto, Elisa Karjalainen, Jenni	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 22 Liitteet 10	Valmistumisaika 2022
Työn nimi Lapsiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän ja väkivallan tunnistaminen ja kohtaaminen Opetusmateriaali sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille		
Tutkinto ja koulutusala Sairaanhoidtaja (AMK)		
Toimeksiantajan nimi, titteli ja organisaatio (jos opinnäytetyöllä on toimeksiantaja) LAB-ammattikorkeakoulu, Lahti		
Tiivistelmä <p>Seksuaalisuus on olennainen osa ihmisyyttä läpi elämän. Se on ihmisen perusominaisuus, jota ei voi eikä pidä erottaa muusta ihmisyydestä. Seksuaalioikeudet kuuluvat ihmisoikeuksiin ja niillä tarkoitetaan ihmisen oikeuksia päättää itse omaan seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Jokaisella ihmisellä on myös oikeus seksuaaliseen koskemattomuuteen ja itsemääräämisoikeuteen.</p> <p>Lapsiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta ja häirintä on vaikea aihe käsitellä ja ottaa puheeksi. Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden tietoutta lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä sekä antaa varmuutta kohdata seksuaalista väkivaltaa ja häirintää kohdannut lapsi.</p> <p>Opinnäytetyössä käsitelimme lapsuutta yhtenä kehitysvaiheena sekä lapsen normaalia seksuaalisuutta. Kävimme läpi seksuaalista väkivaltaa tai häirintää kohdanneen lapsen käyttäytymistä, sen muutosta sekä sitä, miten lapsi tulisi kohdata.</p> <p>Opinnäytetyömme oli toiminnallinen ja se eteni lineaarisen mallin mukaan. Opinnäytetyömme tuotoksena oli PowerPoint-ohjelmalla tehty opetusmateriaali sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden käyttöön. Opetusmateriaalin ulkoasusta tehtiin selkeä ja visuaalisesti houkutteleva.</p>		
Asiasanat Lapsuus, seksuaalinen väkivalta, seksuaalinen häirintä, grooming		

Abstract

Author(s) Ruohisto, Elisa Karjalainen, Jenni	Type of Publication Thesis, UAS Number of Pages 22 Attachments 10	Published 2022
Title of Publication Identification and confrontation of sexual harassment and violence against children A guide for social- and health care students		
Degree and field of study Bachelor of Nursing		
Name, title and organisation of the client (if the thesis work is commissioned by another party) LAB University of Applied Sciences, Lahti		
Abstract <p>Sexuality is an integral part of humanity throughout life. It is a basic quality of a man that cannot and should not be separated from the rest of humanity. Sexual rights are a part of human rights and they refer to a person's right to decide for himself or herself matters relating to his or her own sexuality.</p> <p>Every person has the right to sexual integrity and the right to self-determination. Sexual violence and harassment against children is a difficult topic to process and bring up into conversation.</p> <p>The purpose of the thesis was to increase the awareness of social- and health care students about sexual violence and harassment of children and to provide certainty to encounter a child who has experienced sexual violence and harassment.</p> <p>In the thesis, we dealt childhood as one of the stages of development and the child's normal sexuality. We went through the behaviour of a child who has experienced sexual violence or harassment, change in child's behavior and how the child should be encountered, when he or she has experienced sexual abuse.</p> <p>Our thesis was functional and proceeded according to a linear model. The output of the thesis was a teaching material made with PowerPoint for the use of social- and health care students. The layout of the teaching material was made clear and visually appealing.</p> <p>Feedback on the teaching material was gathered through an e-mail questionnaire. Based on the feedback, the teaching material was found to be useful, comprehensive in content and it provided new information how to encounter a child who has experienced sexual abuse.</p>		
Keywords Childhood, sexual violence, sexual harassment, grooming		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Lapsen seksuaalisuuden kehitys	3
2.1	Lapsuus kehitysvaiheena.....	3
2.2	Lapsen seksuaalisuus 7-10-vuotiaana	4
2.3	Turvataidot	5
3	Lapsen seksuaalinen väkivalta ja häirintä	7
3.1	Seksuaalisen väkivallan ja häirinnän muodot.....	7
3.2	Seksuaaliväkivallan ja häirinnän tunnistaminen	9
3.3	Seksuaaliväkivaltaan ja häirintään puuttuminen.....	12
4	Opetusmateriaalin toteutuksen kuvaus	15
4.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	15
4.2	Hyvän opetusmateriaalin kriteerit.....	15
4.3	Opetusmateriaalin kehitysprosessi	16
5	Pohdinta	19
5.1	Eettisyys ja luotettavuus	19
5.2	Opetusmateriaalin arviointi	20
	Lähteet	21

Liitteet

Liite 1. Opetusmateriaali

Liite 2. Kyselylomake sairaanhoitajaopiskelijoille

Liite 3. Tutkimuslupa

1 Johdanto

Seksuaalisuus käsitteenä on monimuotoinen sekä olennainen osa ihmisyyttä läpi elämän. Maailman terveysjärjestön WHO:n mukaan (2017a) seksuaalisuuteen kuuluu biologinen sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, seksuaalinen kehitys, sosiaalinen sukupuoli-identiteetti ja -rooli sekä suvun jatkaminen. Seksuaalioikeudet kuuluvat ihmisoikeuksiin. Seksuaalioikeuksilla tarkoitetaan yksilön oikeutta päättää omaan seksuaalisuuteensa liittyvistä asioista tietoisesti ja itsenäisesti. Seksuaalioikeuksien toteutuminen edesauttaa ihmisen hyvinvointia ja tasapainoista elämää.

Seksuaalisuus on jokaisessa ihmisessä koko elämänkaaren ajan. Lasten seksuaalisuus on uteliaisuutta, ihmettelyä, omien oikeuksien ja turvataitojen opettelua sekä kosketuksen ja mielihyvän tuntemuksiin tutustumista, tunnetaitojen harjoittelua, ihastumisia sekä opettelua huolehtimaan omasta kehosta. Lapsuuden perustehtäviin kuuluu tutustua omaan kehoon, miten se toimii ja miltä se tuntuu. (Väestöliitto a.)

Jokaisella ihmisellä on oikeus seksuaaliseen koskemattomuuteen ja itsemääräämisoikeuteen seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Seksuaalisen kaltoinkohtelun muotoja ovat seksuaalinen väkivalta ja seksuaalinen häirintä. Kumpikin seksuaalisen kaltoinkohtelun muoto on aina loukkaavaa ja epäkunnioittavaa. (Väestöliitto b.)

Vuonna 2020 poliisin tietoon tuli noin 4500 seksuaalirikosta ja näistä lapsiin kohdistuvia oli puolet. Lisäksi poliisi tutki yli 1000 tapausta, jossa lapsen seksuaaliseen kuvamateriaaliin liittyi rikos. Tänä päivänä lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset tapahtuvat yhä useammin verkon välityksellä tai sen avulla. Teot kohdistuvat yhtä lailla tyttöihin sekä poikiin ja niitä tapahtuu kaikkialla netissä. Verkon välityksellä lapsiin kohdistuva seksuaalinen häirintä voi olla esimerkiksi kuvien ja videoiden lähettämistä tai niiden pyytämistä, seksuaalissävyytteistä viestittelyä tai videoyhteyden välityksellä tapahtuvaa hyväksikäyttöä. Osa verkon välityksellä alkaneista tapahtumista johtaa myös fyysiseen tapaamiseen. Lapseen kohdistuva seksuaalinen häirintä voi tapahtua reaali maailmassa tai verkkoympäristössä fyysisenä tekona, yrityksenä tai houkutteluna. Grooming, eli lapsen houkuttelu seksuaalisessa tarkoituksessa, on tänä päivänä lisääntyvä ongelma, jota tapahtuu usein verkkomaailmassa, lasten suosimissa some- ja peliympäristöissä. (Poliisi 2020.)

Pelastakaa lapset (2020) on arvioinut koronapandemian poikkeusolojen aikana lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten määrän kasvaneen. Tämä on huomattu muun muassa Pelastakaa lapset ry:n lastensuojelu ja nettivihje-toiminnoissa, jossa vihjeet lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivaltaa sisältävästä kuvamateriaalista ovat selkeästi nousussa. Lapsilla on enemmän aikaa käyttää internetiä ja muita verkossa olevia sovelluksia. Harrastusten

ollessa tauolla ja kavereiden tapaamisen ollessa rajallista, kännykkä voi olla lapsen ainut tapa pitää yhteyttä kavereihin. Verkossa liikkeellä on henkilöitä, joilla on päämääränä hyödyntää lasten lisääntyntä ajankäyttöä netissä ja houkutella lasta seksuaalisiin tarkoituksiin.

Jokaisella ammattilaisella ja lasten kanssa töitä tekevällä tulisi olla valmiudet tunnistaa ja rohkeutta puuttua seksuaalisen väkivallan olemassaoloon ja sen ehkäisyyn. Hyvä keskusteluyhteys lapseen sekä turvallisen nettikäyttäytymisen opettaminen onkin paras tapa ennaltaehkäistä tällaisia rikoksia. (Poliisi 2020.)

Yhteistyötahona opinnäytetyössä on LAB-ammattikorkeakoulu. LAB-ammattikorkeakoulu aloitti toimintansa 1.1.2020 Lahden ja Saimaan ammattikorkeakoulujen yhdistyessä. Kampuset sijaitsevat Lahdessa ja Lappeenrannassa. LAB-ammattikorkeakoulussa opiskelee yli 8500 opiskelijaa, ja se on Suomen kuudenneksi suurin ammattikorkeakoulu. LAB-ammattikorkeakoulu työllistää yhteensä 500 opettajaa sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatioalan asiantuntijaa. LAB-ammattikorkeakoulu tarjoaa monia osaamisaloja; sosiaali- ja terveysala, liiketalous, tekniikka, hotelli-, ravintola ja matkailuala, visuaalinen viestintä, muotoilu sekä kuvataide. Lisäksi ammattikorkeakoulu tarjoaa avoimen AMK:n opintoja sekä täydennys- ja erikoistumisopintoja. (LAB University of Applied Sciences 2020a.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden tietoutta lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä sekä antaa varmuutta kohdata seksuaalista väkivaltaa ja häirintää kohdanneita lapsia. Tavoitteena on tehdä opetusmateriaali PowerPoint-esityksen muodossa sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden käyttöön. Opetusmateriaali antaa sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille keinoja ja valmiuksia kohdata seksuaalista väkivaltaa ja häirintää kohdannut lapsi.

2 Lapsen seksuaalisuuden kehitys

2.1 Lapsuus kehitysvaiheena

Ihmisen elämään kuuluu eri ikään sidottuja elämänvaiheita; lapsuus, nuoruus ja aikuisuus. Näiden eri ikäkausien mukaan ihmiset ryhmittyvät eri toimintoihin ja siten kuuluvat erilaisten oikeuksien ja velvollisuuksien piiriin. Lääketiede erottelee myös ihmisen eri ikäryhmiin, lapsiin, nuoriin ja aikuisiin, ja sen jaottelun mukaan ihmiset saavat hoitoa eri paikoissa. (Hohti 2013.)

Suomen lastensuojelulaki (4172007 6 §) määrittelee lapsen alle 18-vuotiaaksi. Samoin YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista tarkoittaa lapsella alle 18-vuotiasta henkilöä. (Unicef.) Aalbergin ja Siimeksen (2007, 15) mukaan nuoruusiän katsotaan ajoittuvan ikävuosien 12–22 väliin, joten lapsuudeksi kutsutaan aikaa ennen sitä.

Brittiläinen lapsuudentutkija Lee (2001) on tutkinut matkaa lapsuudesta aikuisuuteen, koska ihmiset ymmärtävät elämän matkana; lapsuudesta aikuisuuteen. Tällä matkalla lapsi on keskeneräinen ja vasta tulossa joksikin. Lapset nähdään kyvyttöminä, keskeneräisinä ja epävakaina. Aikuinen on tämän näkemyksen mukaan jo valmis ja määränpää on saavutettu. Aikuisuus nähdään voimakkaana: valta, tasapainoisuus ja täydellisyys ovat läsnä. Lapsuus liitetään heikkouteen ja haavoittuvuuteen sekä heidän elämänsä nähdään suppeana. (Hohti 2013.)

Hohti (2013) määrittelee lapsuuteen kuuluvan useita tärkeitä kehitysvaiheita, jotka jaotellaan lapsen iän perusteella. Lapsen ikä määrittää mitä sen ikäiseltä lapselta voidaan odottaa ja missä kehitysvaiheessa lapsi on. Jo äitiysneuvolasta lähtien kasvua ja kehitystä on seurattu lapsen ikään verraten. Lapsuuden ja aikuisuuden väliin jää nuoruus, jota pidetään yhtenä tärkeimpänä elämänvaiheena. Lapsuuden ja nuoruuden raja on häilyvä ja pelkän iän perusteella jakoa on vaikea tehdä. Media ja kaupallinen mainonta vievät lapset liian aikaisin nuoruuteen ja lapsi ei saa elää lapsuuttaan. Lapsuuden aika tulisi olla viatonta aikaa, jolloin aikuisten asioista ei tarvitse eikä voi vielä tietää. Nykyään lapsuuden lyhenemiselle on löydetty myös biologinen peruste; puberteetin on havaittu aikaistuneen noin kahdella vuodella sadan vuoden aikana. Sosiaalinen, tiedollinen ja materiaallinen ympäristö vaikuttavat kaikki toisiinsa ja sitä kautta muovaavat lapsuutta.

Opinnäytetyössä lapsella tarkoitetaan iältään 7–10-vuotiaita lapsia. Mannerheimin lastensuojeluliiton (2019) mukaan alakouluikäinen, 7–10-vuotias lapsi, opettelee itsenäisiä taitoja ja on yleensä innostunut tekemään erilaisia askareita. Tunteet voivat ailahtella ja niitä voi hetkittäin olla hankalakin hallita. Vaikka itsenäisyys lisääntyikin tässä iässä, tarvitsee lapsi vanhempiensa turvaa ja aikaa.

2.2 Lapsen seksuaalisuus 7-10-vuotiaana

Seksuaaliterveys on WHO:n (2006) määritelmän mukaan fyysinen, emotionaalinen, henkinen ja sosiaalinen tila suhteessa seksuaalisuuteen. Seksuaaliterveys edellyttää tervettä ja kunnioittavaa suhtautumista seksuaalisuuteen sekä seksuaalisiin suhteisiin. Seksuaaliterveys mahdollistaa mielihyvän kokemisen turvallisesti ilman pakottamista, väkivaltaa ja syrjintää. Seksuaaliterveyden saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi tulisi kaikkien ihmisten seksuaalisia oikeuksia kunnioittaa ja suojella.

Lapsen seksuaaliterveys käsitteenä on erilainen kuin aikuisen kohdalla. Lapsen seksuaaliterveyteen kuuluu saada oppia oman ikätasonsa mukaan. Lapsella on mahdollisuus tutustua omaan kehoonsa ja tunteisiinsa turvallisesti ja ohjattuna. (Väestöliitto c.)

Lajusen ym. (2015, 271) mukaan ihminen syntyy seksuaalisena ja seksuaalisuus on yksi osa ihmistä läpi elämän. Seksuaalisuuden kehittyminen alkaa jo kohdussa. Jo pieni vauva kokee läheisyyden, huolenpidon ja kosketuksen edistävän hyvää oloa. Seksuaalinen kasvu kuuluu tärkeänä osana lapsen kehitykseen, eikä sitä pidä erottaa lapsen muusta kehityksestä. Lapsen seksuaalinen kehitys tapahtuu asteittain yhdessä fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen kanssa sekä rinnalla. Lapsen seksuaalisuuden kehittymisessä keskeisintä on lapsen kokemus omasta arvokkuudesta sekä turvallinen ja suojattu kehitys. Tärkeää on myös ymmärtää, ettei lapsen kokema seksuaalisuus ole samanlaista kuin aikuisen seksuaalisuus. Lapsen seksuaalisuus on kehittymisen mukanaan tuomaa ihmettelyä, sopeutumista ja tiedon hankkimista.

Luonnollista ja tavallista käyttäytymistä 7-vuotiaalle lapselle ovat leikit, jotka käsittelevät esimerkiksi raskautta tai synnytystä, leikit, joissa vertaillaan omaa tai kaverin kehoa sekä tutkimusleikit, joihin voi liittyä seksuaalisuuden teemojen käsittelyä ja tutkimista. Lisäksi lapset yleisesti saavat mielihyvätunteita omien sukupuolielinten koskettelemisestä. (Vehkajoki ym. 18.)

Seksuaalisuutta ja sukupuolen arvoja opitaan arjessa vanhemmilta, muilta aikuisilta sekä kavereilta. Lapselle roolimallit ovat tärkeitä ja läheisten aikuisten merkitys on tässä suuri. Parhaan samaistumismallin tarjoaakin lapsen läheiset, tasapainoiset aikuiset. Lapsi on utelias ja havainnoi kiinnostuneena, jos joku lähipiirissä menee naimisiin tai saa lapsen. Ihasituksen kohteet suuntautuvat pikkuhiljaa omiin ikätovereihin ja niistä voidaan jo puhua. (Caciatore 2022.)

2.3 Turvataidot

Tunne- ja turvataitokasvatuksella pyritään edistämään lasten turvallista kasvua, vahvistamaan lapsen omia tunne- ja turvataitoja, tiivistämään aikuisten yhteistyötä sekä ehkäisemään väkivaltaa, häirintää ja kiusaamista. Tunne- ja turvataitokasvatuksen avulla lapsille opetetaan taitoja, joilla he voivat suojata itseään kiusaamis- tai häirintätilanteissa sekä keinoja välttää näitä tilanteita. Tunne- ja turvataitokasvatus opettaa lapselle muutakin kuin selviytymiskeinoja, se on myös lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin laaja-alaista tukemista. Lapsen itsearvostus, itsetuntemus ja itseluottamus vahvistuvat sekä tunne-, vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot kehittyvät. Näiden taitojen kehittyminen on tärkeää, jotta lapsi osaa tarvittaessa puolustaa itseään, kuunnella omia hälytyskellojaan sekä rohkenee kertoa huolistaan luotettavalle aikuiselle. (Lajunen ym. 2015, 11.)

Perinteisesti seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyssä on painotettu lapsen tunne- ja turvataitojen parantamista. Australialaisessa julkaisussa (*Australia Royal Commission into institutional responses to child sexual abuse 2017*) tuotiin esiin näkemys, jossa seksuaaliväkivallan ehkäisyssä ja lasten suojelemisessa tulisi ensin ymmärtää, miten lapset itse kokevat turvallisuuden. Tämän lisäksi tulisi ymmärtää millainen käsitys lapsilla on siitä, miten toimitaan ei-turvallisessa tilanteessa. Toisessa australialaisessa julkaisussa (*Conceptualising the prevention on child sexual abuse 2015*) on koottu yhteen eri näkemyksiä siitä, miksi lasten seksuaaliväkivaltaa ylipäänsä tapahtuu. Kummassakaan julkaisussa ei ole luotettavasti pystytty näyttämään lapsen tunne- ja turvataitokasvatuksen vähentäneen seksuaalirikoksia, ainoastaan niiden riskitekijöitä. Muutamit asiantuntijat ovatkin viime aikoina kehottaneet pohtimaan seksuaalirikosten taustalla olevia riskitekijöitä ja siten vaikuttaa mahdollisesti tuleviin rikoksiin ja rikoksentekijöihin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 284.)

7–10-vuotiaille lapsille on hyvä alkaa opettamaan myös turvataitoja internetin käytön suhteen. Digi-aika on nykypäivän lasten elämässä vahvasti läsnä. Lapsia ei voi täysin suojata kaikilta digitaalisen maailman varjopuolilta, mutta tärkeää on minimoida riskit ja keskittyä ennaltaehkäisyyn (Pelastakaa lapset b). Lapselle on hyvä kertoa, mikäli internetissä tapahtuu jotain epämiellyttävää, loukkaavaa tai jotakin mikä ei tunnu oikealta, tulee siitä kertoa aikuiselle (MLL 2021a).

Kehotunnekasvatuksella tarkoitetaan pienten, usein alle kouluikäisten, lasten seksuaali- ja turvataitokasvatusta. Sillä tähdätään lapsen laajaan hyvinvointiin. Kehotunnekasvatus sisältää lapsen tasoista tietoa kehosta, tunteista ja oikeuksista. Kehotunnekasvatuksen toteutumisesta vastaa koti, varhaiskasvatus, koulu sekä yhteiskunta. Se on oleellinen osa pienen lapsen terveystietoa ja hyvinvointitaitoja. Kasvattajan tehtävänä on tukea ja suojata lasta häirinnältä ja kaltoinkohtelulta, mahdollistaa omaan seksuaalisuuteen tutustuminen ja

sen ilmentämisen lapsen ikätasoisella tavalla. Kehotunnekasvatus opettaa lapselle turvataitoja sekä nimeämään kehonosia. (Väestöliitto c.)

3 Lapsen seksuaalinen väkivalta ja häirintä

3.1 Seksuaalisen väkivallan ja häirinnän muodot

WHO:n määritelmän mukaan seksuaaliväkivallalla tarkoitetaan mitä tahansa seksuaalisia tekoja, yritystä saada seksuaalisia tekoja, ei-toivottuja seksuaalisia kommentteja tai lähestymisiä, yritystä kaupata tai suunnata muulla tavoin seksuaalisuutta ilman toisen suostumusta. Pakottaminen voi olla fyysistä pakottamista, pelottelua tai kiristystä. Seksuaaliväkivallan uhri voi olla kykenemätön antamaan suostumusta esimerkiksi päihtymisen, iän tai psyykkisen tilan vuoksi. (WHO 2017.)

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset eroavat usein aikuisiin kohdistuneista rikoksista. Teoissa, jotka kohdistuvat lapsiin, harvoin käytetään fyysistä väkivaltaa. Seksuaaliväkivallan tekijä on monissa tapauksissa lapselle tuttu. Tekijä useimmin manipuloi lasta luottamuksen saavuttamiseksi sekä peittääkseen hyväksikäytön. Tekijälle on tyypillistä seksualisoida suhdettaan lapseen vähitellen, siksi seksuaalinen väkivalta saattaa jatkua viikkoja, jopa vuosia, ja muuttua ajan myötä vakavammaksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 274.)

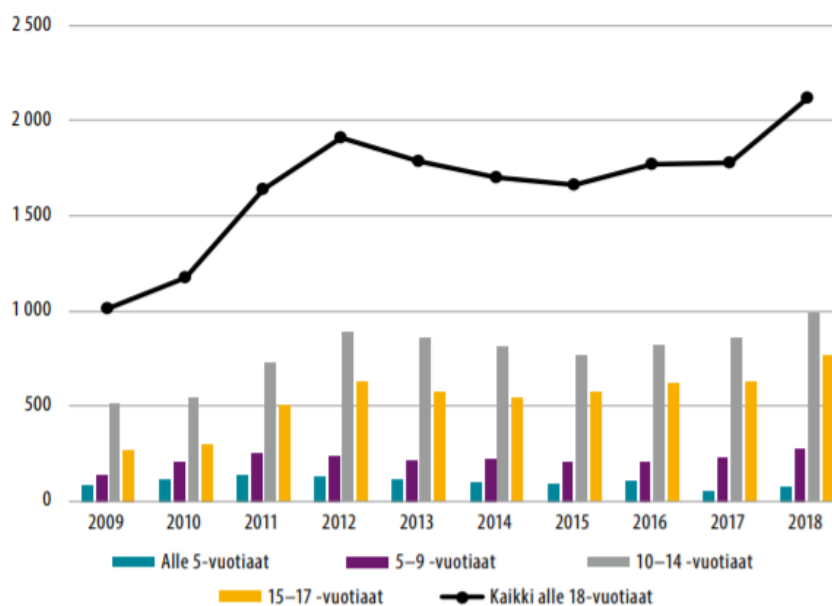
Tiitisen (2021) mukaan lapsen seksuaaliväkivallalla tarkoitetaan kaikkia lapsen koskemattomuutta sekä seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavia tekoja. Esimerkiksi lapseen kohdistuva tirkistely, lapsen kuvaaminen seksuaalisessa tarkoituksessa, lapsen saattaminen katsomaan pornograafista materiaalia, lapsen saattaminen paljastamaan sukupuolielimiään tai katsomaan toisen henkilön sukupuolielimiä, lapsen koskettelu tai lapsen saattaminen koskettelemaan toisen henkilön sukupuolielimiä, yhdyntä tai sen yritys sekä lapsiprostituutio. Tyypillistä lapsiin kohdistuvilla seksuaalirikoksilla on, että ne voivat paljastua ja tulla poliisin tietoon vasta vuosien päästä (Trejtnar 2019).

Seksuaaliväkivalta voi myös olla puheita, katseita tai sisältää seksuaalissävytteisiä viestejä (Hannila 2022). Webster (2012) määrittelee groomingin tavoitteelliseksi ja tietoiseksi toiminnaksi, jonka avulla lasta houkutellessaan seksuaalisiin tekoihin tai pyritään seksuaalisen kontaktiin lapsen kanssa. Sørensenin (2015) mukaan internetin välityksellä tapahtuvassa groomingissa lasta huomattavasti vanhempi henkilö ottaa yhteyttä lapseen houkutellessaan lasta seksuaalisiin tekoihin. Tekijä käyttää lapsen luottamusta hyväkseen ja pyrkii luomaan olosuhteet, jossa seksuaalinen väkivalta on mahdollista. Tekijä saattaa olla lapselle ennestään tuttu, monesti internetin välityksellä tapahtuvassa groomingissa tuntematon. Tiedetään myös, että tekijä on usein samanaikaisesti yhteydessä useaan lapseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 349.) Groomingia tapahtuu internetissä sekä internetin ulkopuolella. Grooming on tyyliltään erilaista: se voi olla nopeasti etenevää viestittelyä tai pidemmän ajan prosessi. Lapsen voi olla hankala tunnistaa groomingia, ja se voi johtaa esimerkiksi siihen,

että aikuinen saa lapsen lähettämään itsestään seksuaalissävyytteisiä ja soveltumattomia kuvia. (Pelastakaa lapset a.)

Seksuaaliseksi häirinnäksi kutsutaan kaikkea ei-haluttua seksuaalista toimintaa. Se voi ilmetä muun muassa nimittelynä, vihjailuna, härskeinä puheina, kaksimielisinä vitseinä, puheutumiseen tai toisen vartaloon liittyvinä huomautuksina, seksuaalissävyytteisinä viesteinä tai puhelinsoitoina sekä suorina seksuaalisina ehdotuksina. Seksuaalisen väkivallan ja koskettelemalla tapahtuvan seksuaalisen häirinnän raja on häilyvä, siksi käsitteet ovat osittain päällekkäiset. Seksuaalinen häirintä saattaa olla yksittäinen teko tai jatkuvaa, jolloin ahdistelu on läsnä arjessa koko ajan. (Halme ym. 2017.) Tasa-arvolaisissa (609/1986 7 §) seksuaalinen ja sukupuolinen häirintä on kiellettyä sukupuolen perusteella tapahtuvaa syrjintää. Mannerheimin lastensuojeluliitto (2021b) kuvailee sukupuolisen häirinnän olevan kaikki ei-toivottu huomio, joka liittyy sukupuoleen. Sukupuolista häirintää on esimerkiksi halventava tai alentava puhe toisen sukupuolesta, sukupuoleen liittyvä kiusaaminen sekä teot, jotka saavat toisen olon tuntumaan kiusaantuneelta, pelokkaalta tai vihaiselta.

Sosiaali- ja terveysministeriön (2019) julkaisemassa kuviossa (kuvio 1) on nähtävissä vuosina 2009–2018 poliisin tietoon tulleiden seksuaalirikosten uhrien ikäjakauma. Alle 5-vuotiaiden sekä 5–9-vuotiaiden osuus on kaikkein matalin. Pienten lasten kohdalla ongelmana on, että seksuaaliväkivalta voi jäädä huomaamatta. Johtopäätöksemme mukaan taulukko tukee ajatusta, että seksuaaliväkivalta ilmentyy ja tulee eri tavoin esille eri-ikäisillä lapsilla.

Kuvio 1. Poliisiin tietoon tulleet lapsiin ja nuoriin kohdistuneet seksuaalirikokset vuosina 2009–2018 (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 66)

3.2 Seksuaaliväkivallan ja häirinnän tunnistaminen

Lapseen kohdistuneen seksuaalisen väkivallan kohtaaminen ja sen tunnistaminen on hyvin tunteita herättävä aihe. Lisäksi omaisen hätä voi olla suuri ja viedä helposti mukanaan. Epäilyn herätessä tulee aikaa käyttää tilanteen rauhoittamiseen ja hallintaan. Jokaisen lasten kanssa työskentelevän ammattilaisen tulisi osata toimia tilanteessa, jossa lapsen seksuaalinen väkivalta tai häirintä tulee esiin. (Joki-Erkkilä & Korkman 2015, 985.)

Kaikkien lasten ja nuorten kanssa työskentelevien tulisi hallita perustiedot lapsen normaalist seksuaalisesta kehityksestä. Tämä on tärkeää, kun halutaan erottaa lapsen tavanomainen käyttäytyminen mahdollisesta oireilusta. Näin ehkäistään, ettei lapsen normaalin käyttäytymisen perusteella tehtäisi turhaan vääriä päätelmiä. Nykypäivän lapsilla on tänä päivänä enemmän tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioissa kuin edellisen sukupolven lapsilla. Tietoa välittyy muun muassa internetin sekä muiden medioiden välityksellä yhä nuoremille lapsille. Lapsen viattomuutta tulisikin suojata tällaisilta aikuisten maailmaan kuuluvilta asioilta. (Vehkaoja ym. 10–11.)

Epäily lapsen seksuaalisesta väkivallasta tai häirinnästä syntyy usein lapsen muuttuneen käytöksen tai puheiden perusteella. Yksittäinen oire tai käyttäytymisen muoto ei välttämättä ole osoitus seksuaalisesta hyväksikäytöstä, mutta voi antaa aiheita tilanteen selvittämiseen. (Terveyskirjasto 2021.) Lapsen puheet saattavat muuttua seksuaalissävyyteisiksi, lapsi voi käyttää aikuismaisia sanoja puheissaan, muun muassa porno, suuseksi ynnä

muut, sekä lapsi voi pyytää aikuista tai muita lapsia tekemään itselleen seksuaalisia tekoja. (Vehkaoja ym. 24.)

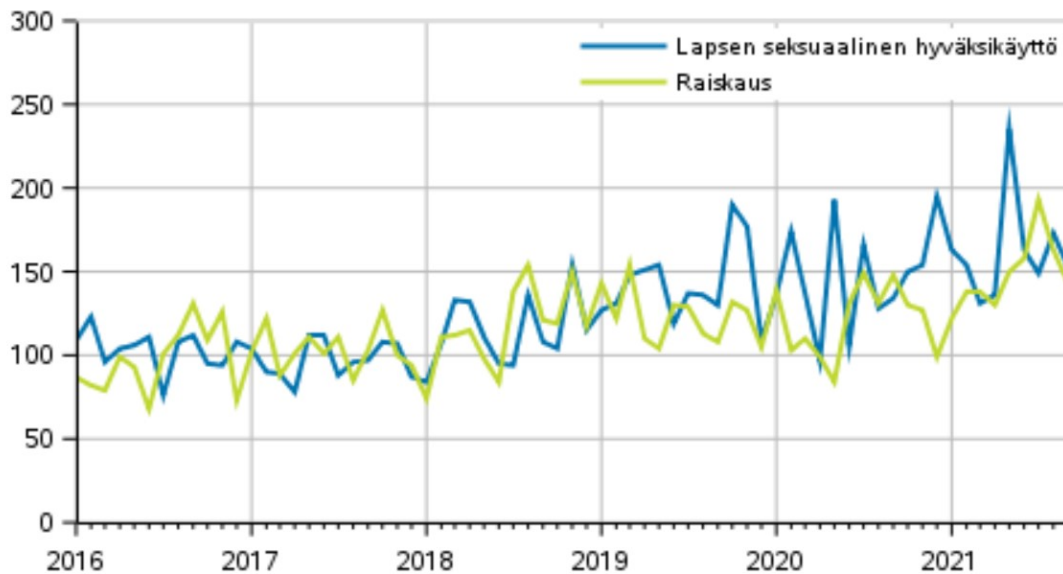
Lapsen kokema seksuaalinen väkivalta on usein yhteydessä psyykkiseen oireiluun. Oireilu voi olla monenlaista ja samanlainen oireilu voi liittyä moneen tavalliseen ongelmaan, siksi lapsen seksuaalista väkivaltaa ei voida diagnosoida vain psyykkisten oireiden perusteella. Monesti yliseksualisoitunut käytös yhdistetään lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yhdeksi tunnusmerkiksi, vaikka tällaisen oireilun taustalla voi olla muita todennäköisempiä selityksiä. (Joki-Erkkilä & Korkman 2015, 986.)

Seksuaalinen hyväksikäyttö voi laukaista myös ruumiillista oireilua, lapsen ikä vaikuttaa oireiden laatuun. Psyykkiset oireet voivat olla hyvin monimuotoisia. Seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneilla lapsilla voi esiintyä käyttäytymisen ja tunne-elämän muutoksia ja oireita. Näitä oireita voivat muun muassa olla masentuneisuus, itsetuhoinen tai aggressiivinen käytös sekä ahdistuneisuus. Toiminnallisia häiriöitä voivat olla muun muassa syömisvaikeudet, unihäiriöt, ummetus, tuhriminen tai kastelu. (Tiitinen 2021.)

Ulkoisia merkkejä, joiden perusteella epäilykset seksuaalisesta hyväksikäytöstä heräävät ovat mustelmat, turvotus tai haavaumat sukupuolielimissä ja sen ympäristössä sekä reisien sisäpinnoilla olevat mustelmat, haavaumat tai ruhjeet. (Tiitinen 2021.) Fyysisten vammojen perusteella vain harvoin voidaan tehdä päätelmiä seksuaalisesta väkivallasta, koska vammoja keholle voivat aiheuttaa esimerkiksi harrastukset, lemmikkieläimet, tapaturmat, sairaudet sekä lääketieteelliset toimenpiteet. Myöskään suurin osa seksuaalirikoksista ei aiheuta fyysisiä vammoja. Lapsen kertomus onkin tärkein mahdollinen näyttö rikosoikeudellisessa prosessissa. (Joki-Erkkilä & Korkman 2015, 986.)

Lapsen spontaanin kertomuksen perusteella seksuaalisen häirinnän epäilyä voidaan pitää vahvana. Tilanteessa, jossa epäily herää lapsen poikkeavan käyttäytymisen perusteella, tulisi konsultoida esimerkiksi lasten- ja nuorten oikeuspsykiatrista yksikköä tai muita ammattilaisia, jotta voidaan arvioida lapsen käyttäytymistä ja saadaan neuvoja, miten tilanteeseen suhtaudutaan. Yhä pienemmät lapset kohtaavat pornografiaa internettiä selatessaan ja tarvitsevatkin sen käsittelyyn aikuisen apua. Juuri näissä tilanteissa saattaa herätä epäily lapseen kohdistuneesta seksuaalisesta häirinnästä ja aikuisen oikea reagointi ja kysymyksenasettelu olisi tärkeää. (Joki-Erkkilä & Korkman 2015, 987–988.)

Tilastokeskuksen (2021) julkaisemassa taulukossa (kuvio 2) on kuvattu poliisin tietoon tulleiden raiskauksien ja lapsen seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrää kuukausittain vuosina 2016–2021. Määrissä on nähtävissä kuukausittaista ja vuosittaista vaihtelua. Taulukossa on kuitenkin nähtävissä vuoden 2020 alusta vuoden 2021 loppuun hyväksikäyttötapauksissa nousua verrattuna vuosiin 2016–2019.

Kuvio 2: Ilmoitetut raiskaukset ja lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt kuukausittain vuosina 2016–2021 (Tilastokeskus 2021)

Vuoden 2019 lopussa Kiinassa sai alkunsa epidemia, jonka aiheuttajana on koronavirus-tauti, viralliselta nimeltään COVID-19. Alkuvuodesta 2020 epidemia oli levinnyt maailmanlaajuisesti pandemiaksi. (Anttila 2021.) Pelastakaa Lapset ry:n (2020) mukaan pandemian alkuvaiheessa Suomessa oli Lasten suojele ja Nettivihje -palveluissa vihjeiden määrissä nousua. Pelastakaa Lapset ry myös tuolloin arvioi, että lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset nousevat poikkeusolojen aikana.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen teettämään valtakunnalliseen kouluterveyskyselyyn ovat vastanneet vuodesta 2017 alkaen myös alakouluikäiset lapset, 4. ja 5. -luokkalaiset. Tätä nuoremmista lapsista dataa ei löydy. Kouluterveyskyselyn (2021) tulokset antavat tukea Pelastakaa Lapset ry:n (2020) ajatukselle seksuaalirikosten mahdolliselle kasvulle poikkeusolojen aikana. Koko maan tuloksia tarkastellessa selviää, että tytöistä 4,5 % on kokenut vuonna 2019 seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tai kuvamateriaalin näyttämistä, kun taas vuonna 2021 luku on noussut 10,1 %:iin. Poikien vastaava luku on ollut vuonna 2019 4,3 % ja vuonna 2021 6,3 %. Vuonna 2019 tytöistä 1,7 % oli kyselyn mukaan kokenut seksuaalista koskettelua tai painostamista koskettamaan vuoden aikana, vuonna 2021 vastaava luku oli 2,7 %. Poikien vastaava luku oli vuonna 2017 1,6 % ja vuonna 2021 1,9 %.

3.3 Seksuaaliväkivaltaan ja häirintään puuttuminen

Unicefin mukaan YK:n lasten oikeuksien sopimus on valtioita sitova ihmisoikeussopimus. Lasten oikeuksien sopimuksessa on lueteltu kaikille alle 18-vuotiaille kuuluvat ihmisoikeudet. Lasten oikeuksien sopimus (1989) määrittää seksuaalisesta hyväksikäytöstä muun muassa seuraavaa:

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.

Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta on Suomessa rikos, ja se on määrätty rikoslaisissa rangaistavaksi teoksi (Pelastakaa lapset c). Rikoslain (384/2015,8§) seksuaalirikossäännöksiä on muutettu vuosien mittaan. Viimeisin muutos on tullut voimaan vuonna 2019, kun lakiin lisättiin uusi pykälä; törkeä lapsenraiskaus. Lisäksi seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus nostettiin kuuteen vuoteen. Tekijän ehdottaessa tapaamista lapsen kanssa siten, että ehdotuksen taustalla motiivina on lapsen houkuttelu seksuaalisiin tekoihin (grooming), täytyy rikoksen tunnusmerkistö ja se on rangaistava teko. Trejtnarin (2019) mukaan muutokset määräytyvät kansainvälisistä velvoitteista, mutta myös kansallisista muutostarpeista. Lapsiin kohdistuvat rikosasiat ovat nostattaneet keskustelua. Koetaan, että rangaistuksien laatu ei ole oikeudenmukaisessa suhteessa tekojen moitittavuuteen.

Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön ei katsota kuuluvaksi sukupuoliyhteys lapsen kanssa, sillä sukupuoliyhteyden sisältävät teot katsotaan törkeiksi tekemuodoiksi. Seksuaalisen hyväksikäytön rikosnimikkeen alle katsotaan kuuluvaksi esimerkiksi sukupuolielinten esitleminen lapselle tai lapsen sukupuolielinten katselu, lapsen saaminen toimimaan seksuaalisväritteisesti hyväksikäyttäjän seurattessa toimintaa sekä internetin kautta tapahtuvat seksuaalissävyytteiset viestittelyt tai lapsen houkuttelu riisuutumaan livekuvaa lähettävän sovelluksen kautta. (Trejtnar 2019.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen ja nuorisotoimen työntekijöillä sekä kaikilla terveydenhuollon ammattihenkilöillä on velvollisuus tehdä poliisille ilmoitus aina, kun heillä on työnsä kautta esiin tulleiden seikkojen myötä syytä epäillä alle 18-vuotiaaseen kohdistuneen seksuaalirikos. Lisäksi lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä epäiltäessä on lapsen tilanteen turvaamiseksi velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus sosiaalitoimeen. (Tiitinen 2021.) Laitinen (2018) toteaa, että kaikilla lasten kanssa työskentelevillä tulee olla

osaamista kohdata seksuaaliväkivaltaa kohdannut lapsi ja sitä tulee vahvistaa koulutuksin. Ammattilaisen on tärkeää pysyä teknologian kehityksessä mukana ja tukeutua tutkittuun tietoon. Suomessa tulee toimia järjestelmällisesti lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa ja hokuttelua vastaan. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2019, 356.)

Lajunen ym. (2015, 258) mukaan lapsi saattaa rohkaistua puhumaan vaikeistakin asioista sellaisella aikuisella, johon he luottavat. Näihin tilanteisiin ammattilaisen olisi hyvä varautua etukäteen miettimällä toimintatapoja, miten ottaa vaikeita asioita puheeksi sekä rohkeutta ja varmuutta kohdata niitä. Kun lapsi tuo esiin huoliaan, on tärkeää, että aikuinen aidosti kuuntelee ja myös osoittaa kuulleensa lasta. Lapsen pieniäkin huolia tulee kuunnella ja reagoida niihin. Tällöin lapselle tulee kokemus, että häntä kuullaan, jonka myötä olo helpottuu ja lapsi saattaa kertoa suuremmistakin huolista. Lapsen oikeus on kertoa huolistaan ja ammattilaisella on velvollisuus huolehtia, että lapsi saa apua kertomansa perusteella.

Lapsen kertoessa tai muuten tuodessa esiin kohtaamaansa seksuaalista hyväksikäyttöä tai häirintää, tulee asiaan suhtautua aina vakavasti ja ammattitaidolla. Ammattilaisen tulee miettiä omaa ensisijaista roolia ja huolehtia siitä sekä samalla tehdä yhteistyötä toisten ammattilaisten sekä perheen kanssa. Lähimpänä lasta olevan aikuisen rooli on olla lapselle luotettava aikuinen, ei asian selvittelijä eikä tutkija. Ammattilaisella on lisäksi lastensuojelulain sekä rikoslain mukanaan tuomia velvoitteita. (Lajunen ym. 2015, 258.)

Joki-Erkkilä & Korkman (2015, 988) toteaa, että lapsen rauhallinen kuuntelu ja turvallisen ilmapiirin luominen on ensiarvoisen tärkeää. Lapsen tulisi antaa itse kertoa asiasta ja aikuisen tulisi välttää turhia kysymyksiä, koska ne saattavat johdatella lasta ja siten muuttaa lapsen kertomusta. Tällöin asian selvittely myöhemmin lasta kuulemalla on mahdotonta. Aikuisen tulisi pysyä neutraalina ja moralisointia tai omia mielipiteitä lapsen kertomasta tulisi välttää. Lapsen kertomaa ei koskaan pitäisi tulkita, koska usein seksuaaliseen häirintään liittyy ristiriitaisia tunteita, lapsi saattaa tuntea hyväksikäyttäjän ja jopa pitää hänestä. Tarkempi selvitys seksuaalisen häirinnän epäilyistä tulisi jättää varsinaiseen rikostutkintaan ja pyrkiä saamaan vain sen verran tietoa, että asian tutkiminen voidaan käynnistää. Kaikki tieto mitä saadaan, tulisi välittää mahdollisimman alkuperäisenä viranomaisille.

Kun lapsi haluaa puhua, tulisi siihen järjestää aikaa, koska lapsen halu kertoa tapahtuneesta saattaa olla hetkellinen. Myöhemmin lapsi ei enää saata olla valmis puhumaan asiasta. Mikäli lasta ei sillä hetkellä ole mahdollista kuulla, tulisi asiaan palata heti, kun siihen on tilaisuus. (Lajunen ym. 2015, 259.) Lapsi saattaa myös kokea, ettei hänen asiaansa ole reagoitu ajoissa ja tällöin lapsen voi olla vaikeaa kertoa asiasta enää jatkossakaan. Neutraali suhtautuminen lapsen kertomaan ja etukäteen toimintaohjeisiin perehtyminen on

tärkeää, koska epäily lapsen seksuaalisesta häirinnästä on itsessään raskas tilanne niin lapselle kuin hänen perheelleen. (Joki-Erkkilä & Korkman 2015, 989.)

Lapseen liittyvän huolen herätessä, huoli täytyy jakaa lapsen huoltajien kanssa avoimesti ja läpinäkyvästi. Lapsen kanssa voi jutella etukäteen aikomuksesta ottaa asia esille huoltajien kanssa ja kuunnella lapsen pelkoja ja toiveita. Lapsen huolen välittäminen huoltajille on tärkeää siten, että yhteistyö lapsen parhaaksi jatkuisi. Kun huoli lapsesta on herännyt lapsen kertoman perusteella, on tärkeää varmistaa, ettei vanhemmat syyllistä lasta tästä. Päinvastoin vanhemmille tulisi korostaa sitä, miten rohkea lapsi on ollut kertoessaan vaikeista asioistaan aikuiselle. (Lajunen ym. 2015, 260.)

Joki-Erkkilän & Korkmanin (2015, 989) mukaan lapsen kohdatessa seksuaalista väkivaltaa tai häirintää, tulee myös lapsen vanhempien jaksamisesta huolehtia. Vanhempien henkinen jaksaminen vaikuttaa suoraan lapsen ja koko perheen jaksamiseen. Koko perheen hyvinvoinnin ja lapsen parhaan mahdollisen tuen saamiseksi arjen jatkuminen mahdollisimman tavallisena on tärkeää. Kun vanhemmat hallitsevat tilanteen, myös lapsi voi paremmin. Seksuaalista väkivaltaa kokeneiden lasten huoltajien tukemiseen ja jaksamiseen tarvittaisiin lisää selkeitä ohjeita ja suosituksia. Tämä on suuri käytännön ongelma terveydenhuollossa, johon tulisi panostaa. Myös perheen ja eri viranomaisten sujuvampi yhteistyö edistäisi tilanteen hallintaa.

Duodecimin (2020) traumaperäisen stressihäiriön käypä hoito- suositusta voidaan hyödyntää seksuaalista väkivaltaa kohdanneen lapsen ja tämän vanhempien kohtaamisessa. Tällaisissa tilanteissa on tärkeää ammattilaisen tarjoama sensitiivinen ja tunkeilematon läsnäolo. Seksuaalista väkivaltaa kohdannut lapsi ja tämän vanhemmat tarvitsevat rauhoitusta ylikuormittuneeseen tilanteeseen.

4 Opetusmateriaalin toteutuksen kuvaus

4.1 Toiminnallinen oppinäytetyö

Oppinäytetyö toteutetaan toiminnallisena oppinäytetyönä. Toiminnallisen oppinäytetyön tuloksena syntyy tuote. Tuote voi olla esimerkiksi ohje, opas tai esite. (Salonen 2013). Tämän oppinäytetyön tuotteena syntyy opetusmateriaali sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille. Opetusmateriaalin tarkoituksena on antaa sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille keinoja ja valmiuksia kohdata seksuaalista väkivaltaa ja häirintää kohdannut lapsi.

Oppinäytetyön toteutustavan määrittää tilaaja ja kohderyhmä. Toiminnallisella oppinäytetyöllä pyritään opastamaan, ohjeistamaan, järjestämään ja järjeistämään käytännön toimintaa. Toiminnallinen oppinäytetyö koostuu toiminnallisesta osuudesta ja raportista. Raportti pitää sisällään prosessin dokumentoinnin sekä arvioinnin vaihe vaiheelta. (Saastamoinen ym. 2018.)

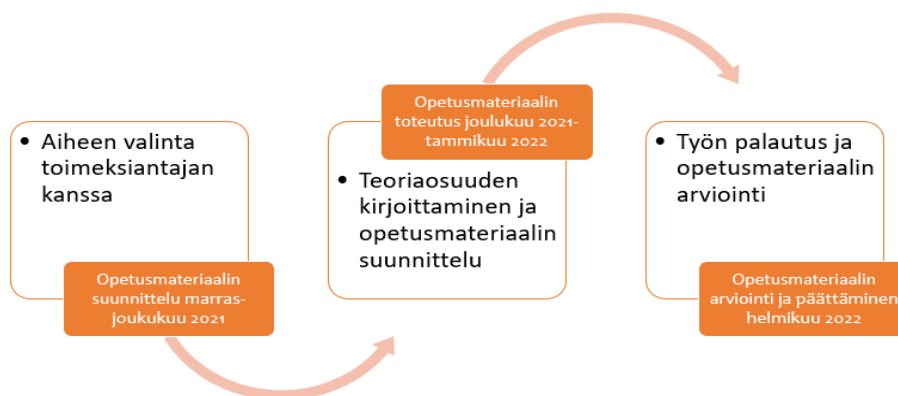
4.2 Hyvän opetusmateriaalin kriteerit

Hyvä opetusmateriaali on rakenteeltaan selkeä ja käsiteltävät asiat esitetään loogisesti esimerkiksi aikajärjestyksessä tai yksi aihepiiri kerrallaan. Tekstissä voi käyttää käskymuotoa, kun halutaan lukijan hahmottavan, mitä hänen itsensä tai jonkin muun pitää tehdä sekä mikä on pakollista ja mikä puolestaan vapaaehtoista. Tärkeää on myös huomioida, kenelle opetusmateriaalia tehdään ja miettiä asioita lukijan näkökulmasta. Se, mikä on itselle selvää, voi olla lukijalle uusi asia. Käyttäessä erikoissanastoa, tulisi vieraat termit selittää ja mahdollisesti koota opetusmateriaaliin erillinen sanasto. (Kotimaisten kielten keskus 2022.) Kirjoitustyylin tulee olla selkeää ja muun muassa liian pitkät lauseet saavat lukijan menettämään mielenkiinnon asiaan. Hyvässä tekstissä otsikot ovat ytimekkään lyhyet ja kuvaavat käsiteltävää asiaa. Opetusmateriaaliin luotettavuutta ja mielenkiintoa tuo asianmukainen ulkoasu. (Hyvärinen 2005.)

Hyvän PowerPoint-esityksen (Peda.net 2002) tarkoituksena on tukea esitystä, ei hallita sitä. Esityksen rakenteen tulee olla selkeä ja yksinkertainen. PowerPoint-esityksen tekeminen on hyvä aloittaa esityksen visuaalisen asun suunnittelulla. Tärkeää on kiinnittää huomiota väreihin ja käytettyyn fonttiin sekä tekstin määrään diassa. Yhteen diaan tulisi sisällyttää korkeintaan kolme asiaa tai yksi graafinen kuvio selkeyden ja luettavuuden vuoksi. Käytettyjen kuvien tulee liittyä aiheeseen, tehosteita tulee käyttää harkiten ja oikeinkirjoitukseen tulee kiinnittää huomiota. Diaesityksen loppuun tulee muistaa merkitä lähteet, kuten muissakin esityksissä.

4.3 Opetusmateriaalin kehitysprosessi

Opinnäytetyön prosessi eteni lineaarisen mallin mukaan. Lineaarisessa mallissa opinnäytetyö alkaa tavoitteen määrittelyllä, jota seuraa suunnitteluvaihe ja työn toteutus. Lopuksi on prosessin päättäminen ja arviointi. (Salonen 2013.) Alla olevassa kuviossa on kuvattu opetusmateriaalin suunnitteluprosessia tarkemmin. (Kuvio 3).

Kuvio 3. Opetusmateriaalin kehittämisen prosessikaavio

Opinnäytetyön tavoite oli luoda opetusmateriaali sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille toimeksiantajan toiveiden mukaan. Toteutustapaa suunniteltiin yhdessä toimeksiantajan kanssa ja päädyttiin toteuttamaan opetusmateriaali PowerPoint-ohjelmalla. Opetusmateriaalin loppuun koottiin toimeksiantajan toiveesta linkkejä, joista saa helposti lisätietoa muun muassa lapsen seksuaaliväkivallasta sekä lapsen kohtaamisesta.

Suunnitteluvaihe

Opinnäytetyöprosessin aluksi työlle saatiin ohjaaja ja suunniteltiin aikataulu. Aihetta rajattiin yhteistyökumppanin toiveiden ja vinkkien mukaan. Ikähaarukan rajaaminen opinnäytetyössä oli tarpeen, sillä seksuaaliväkivalta on käsitteenä laaja, ja ilmenee eri tavoin eri-ikäisillä lapsilla.

Tietoperustaa alettiin keräämään lapsen seksuaalisuudesta, seksuaalisesta häirinnästä ja seksuaalista häirintää kokeneen lapsen kohtaamisesta. Tietoperustaa varten kerätyt ja käytetyt lähteet olivat ajantasaisia ja luotettavia lähteitä terveydenhuollon tietokannoista, muun muassa Terveystietoa ja Duodecimista. Lisäksi tietoa etsittiin alan kirjallisuudesta sekä internetistä luotettavilta sivustoilta kuten Terveystietokeskus- ja hyvinvoinnin laitos, Mannerheimin

lastensuojeluliitto sekä Pelastakaa lapset Ry. Lisäksi tehtiin opinnäytetyön suunnitelma, jossa kuvattiin opinnäytetyöprosessia lineaarisen mallin mukaan. Suunnitelma liitettiin tutkimuslupahakemukseen (liite 3), joka haettiin LAB-ammattikorkeakoululta.

Toteutusvaihe

Suunnitteluvaihetta seuraa toteutusvaihe, jonka aikana työ saattaa vielä muovautua ja tehtyä suunnitelmaa joudutaan muuttamaan tai täydentämään. Toikon & Rantasen (2009, 65) mukaan toteutusvaiheessa valmistetaan ennalta tehdyn suunnitelman mukainen tuote, malli tai prosessi. Toteutusvaiheeseen liittyy myös projektin tulosten käyttöönotto, jolla varmistetaan, että saadut tulokset ovat myös hyödynnettävissä.

Tietoperustan ollessa lähes kokonaan valmis, aloitettiin opetusmateriaalin suunnittelu. Opetusmateriaalin tekeminen aloitettiin miettimällä pääkohtia, joita materiaalissa olisi hyvä käsitellä. Eri otsikkovaihtoehtoja pohdittiin ja ideoita luonnosteltiin paperille. Eri otsikkovaihtoehtoista valikoitui lopulliset otsikot, joiden alle alettiin keräämään tietoa hyödyntäen tietoperustaa. Toimeksiantajan toiveena oli PowerPoint-ohjelmalla tehty opetusmateriaali. PowerPoint-dioihin tekstiä muokattiin yksinkertaiseksi ja selkeäksi hyvän opetusmateriaalin kriteereiden mukaisesti. Erityisesti huomiota kiinnitettiin opetusmateriaalin visuaaliseen ilmeeseen ja työ kuvitettiin omilla valokuvilla. Kauniilla visuaalisella ilmeellä saatiin kevennettyä raskasta ja vaikeaa aihetta. Opetusmateriaalin tekstidiojen väliin laitettiin kysymyksiä sisältävä dia, joilla saa kuulijat pohtimaan aihetta. Opetusmateriaalin loppuun koottiin hyödyllisiä linkkejä, joista löytää lisätietoa opetusmateriaalin aiheesta.

Päättyminen ja arviointi

Toikon & Rantasen (2009, 65) mukaan opinnäytetyöprosessin viimeisenä vaiheena tulee projektin päättäminen ja arviointi. Opinnäytetyöprosessiin on varattu tietty aika, joten sillä tulee olla myös selvä päätepiste. Projekteilla on monesti taipumus jatkua esiin tulleiden uusien ideoiden vuoksi ja niistä syntyneiden kehitysehdotusten käyttöönottamisessa. Nämä uudet ideat tulisi projektoida uudelleen, jotta projekti loppuisi suunnitellusti. Päätösvaiheeseen kuuluu loppuraportointi sekä uusien jatkoideoiden esitleminen.

Opetusmateriaalin arviointi toteutettiin viidelle sairaanhoitajaopiskelijalle sähköisenä kyselynä (Liite 2). Käytimme Microsoft® Forms-ohjelmaa sen helppokäyttöisyyden vuoksi. Kyselyn tarkoituksena oli selvittää opiskelijoiden mielipiteitä opetusmateriaalista, sen hyödyllisyydestä sekä käytettävyydestä. Kyselyn luotettavuutta lisäsi se, että lomakkeen tutkimuskysymykset olivat samat kaikille vastaajille. Kyselylomake sisälsi viisi väittämää. Ensimmäinen väittämä selvitti, saiko vastaaja uutta tietoa lapsen seksuaalisesta häirinnästä. Toinen väittämä liittyi tiedon hyödyntämiseen työskentelyn tukena. Kolmas ja neljäs väittämä

mittasivat opetusmateriaalin selkeyttä ja pituutta. Viides väittämä selvitti opetusmateriaalin ulkoasun asianmukaisuutta. Viimeisenä oli avoin kysymys, jossa sai antaa vapaata palautetta opetusmateriaalista.

Kyselylomakkeen vastausvaihtoehtoina olivat: täysin samaa mieltä, osittain samaa mieltä, osittain eri mieltä, täysin eri mieltä ja en osaa sanoa. Laadimme kysymykset väittämien muotoon, jotta vastaaminen olisi helpompaa. Viimeisenä kohtana oli avoin kysymys, joka mahdollisti vapaan sanallisen palautteen antamisen. Kyselylomakkeella kerättiin ainoastaan opiskelijoiden mielipiteitä tuottamastamme opetusmateriaalista. Henkilötietoja ei kerätty, vastaaminen oli vapaaehtoista ja tapahtui täysin anonymisti tietosuojan toteutumiseksi. Kerätty materiaali säilytettiin koulun turvallisessa sähköpostissa opinnäytetyön tekemisen ajan ja poistettiin opinnäytetyön valmistuttua.

Palautekyselyyn saatiin yhteensä viisi vastausta. Ensimmäinen väittämä, jossa tiedusteltiin, saiko vastaaja uutta tietoa lapsen seksuaalisesta häirinnästä, täysin samaa mieltä oli neljä (4) vastaajaa ja osittain samaa mieltä yksi (1) vastaaja. Toiseen väittämään tiedon hyödyntämisestä työskentelyn tukena täysin samaa mieltä oli kolme (3) vastaajaa ja osittain samaa mieltä kaksi (2) vastaajaa. Kolmas väittämä koski opetusmateriaalin sisällön selkeyttä, kolme (3) vastaajaa oli täysin samaa mieltä ja kaksi (2) osittain samaa mieltä. Neljännessä väittämässä tiedusteltiin, oliko opetusmateriaali sopivan mittainen. Tähän kaksi (2) vastaajaa olivat täysin samaa mieltä ja kolme (3) osittain samaa mieltä. Viimeinen viides väittämä koski opetusmateriaalin ulkoasun asianmukaisuutta, täysin samaa mieltä oli neljä (4) vastaajaa ja osittain samaa mieltä yksi (1) vastaaja. Kyselyn viimeisessä kohdassa, avoimessa kysymyksessä, kommentoitiin opetusmateriaalia seuraavanlaisilla kommentteilla:

"Tiivis ja selkeä tietopaketti aiheesta."

"Esityksen asettelu selkeä ja miellyttävä. Paljon tärkeää ja hyödyllistä informaatiota aiheesta."

"Hyvinkin näen tämän oppimateriaalina, jonka pohjalta on hyvä lähteä syventämään ammattitaitoaan 😊"

"Hieno toteutus ja hyödyllistä tietoa. Sopivan tiivis paketti, herättää ajattelemaan."

5 Pohdinta

5.1 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössä kuuluu noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä, huolellisuutta, rehellisyyttä sekä tarkkuutta. Tiedonhankinnan sekä tutkimus- ja arviointimenetelmien tulee olla tieteellisen tutkimuksen kriteereiden mukaisia. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2021.) Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto (2019) on laatinut ammattikorkeakouluille suositukset hyvän tieteellisen käytännön mukaisesta sekä eettisestä opinnäytetyöprosessista. Nämä suositukset perustuvat lainsäädäntöön sekä kansainvälisiin ja kansallisiin tutkimuseettisiin linjauksiin ja suosituksiin.

LAB- ammattikorkeakoulussa valmiit opinnäytetyöt julkaistaan verkkokirjasto Theseuksessa. Lisäksi opinnäytetyöstä voidaan julkaista blogiteksti LAB-ammattikorkeakoulun omalla julkaisukanavalla. Jakamalla avoimesti tutkimusta, vahvistetaan opinnäytetyön luotettavuutta ja rehellisyyttä. (LAB 2021, 7.) Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2021) ohjeiden mukaan työlle haettiin tutkimuslupa, joka liitettiin opinnäytetyöraporttiin LAB ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti (liite 3). Sovitusta aikataulusta pidettiin kiinni.

Opinnäytetyössä käytetyt lähteet tulee olla luotettavia ja ajantasaisia sekä valittuun aihepiiriin sopivia. Huomiota tulee kiinnittää lähteiden julkaisuvuoteen sekä lähdeviitteiden ja lähdeluettelon asianmukaiseen merkintään. (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2019, 23.) Opinnäytetyön lähdeviittaukset ja lähdeluettelo tehtiin huolella LAB-opinnäytetyöohjeen mukaisesti. Opetusmateriaalissa käytimme omia valokuvia sekä PowerPointin kuvapankin julkisia kuvia, jolloin tekijänoikeus kuviin säilyi.

Opinnäytetyö tarkistettiin ennen lopullista palautusta Turnit- plagiaatintunnistusohjelmalla. Ammattikorkeakoulun rehtorineuvoston (2019) eettisissä suosituksissa tekstin alkuperäisyys tulee tarkistaa mahdollisen plagioinnin huomioimiseksi Turnit- ohjelmalla.

Käyttämämme aineisto valittiin sen mukaan, josta oli riittävästi tutkittua tietoa. Käytimme pääasiassa enintään 10 vuotta vanhoja lähteitä, jotta käyttämämme tieto olisi ajantasaista. Osa lähteistä oli yli 10 vuotta vanhoja, mutta edelleen luotettavia ja aiheeseen sopivia. Kansainvälisiin lähteisiin olisi voinut perehtyä enemmän, mutta aika rajoitti kansainvälisten lähteiden hyödyntämistä. Tietoa lapsen seksuaalisesta häirinnästä oli runsaasti saatavilla, mutta osa materiaalista oli kuitenkin suunnattu selvästi nuorille, joten emme voineet hyödyntää sitä työssä. Tiedonhakuun olisi voitu hyödyntää kirjaston tietokantoja sekä hakukoneita luotettavien lähteiden saamiseksi.

Opinnäytetyön tutkimuksellinen osuus oli palautekysely opetusmateriaalista. Palautelomakkeelle kysymykset muotoiltiin väittäjämuotoon, jotta vastausten analysointi ja tulkinta olisi mahdollisimman helppoa.

5.2 Opetusmateriaalin arviointi

Opinnäytetyön aihe valikoitui yhdessä yhteistyökumppanimme kanssa. Aluksi aihetta rajattiin yhteistyökumppanin toiveiden pohjalta. Opinnäytetyön tietoperustan kirjoittaminen saatiin alkuun nopealla vauhdilla. Osallistuminen opinnäytetyön ohjaukseen antoi lisää vinkkejä tietopohjan oikeaoppiseen kartuttamiseen. Opetusmateriaaliin valittiin aineistoa, josta oli riittävästi tutkittua tietoa.

Opetusmateriaali tehtiin lapsen seksuaalisen väkivallan ja häirinnän tunnistamisesta ja lapsen kohtaamisesta toimeksiantajan toiveiden pohjalta PowerPoint-muotoon, jotta sen hyödynnettävyys ja käyttö opetustilanteessa on mahdollisimman helppoa. Kuvittamalla PowerPoint-esitys visuaalisesti kauniiksi ja houkuttelevaksi itsessään raskasta ja vaikeaa aihetta saatiin kevennettyä. Opetusmateriaaliin etsittiin myös kaksi videota aiheesta. Toisen videon yhteyteen lisättiin keskustelutehtävä aihetta ja opetustilannetta keventämään.

Yhteistyö jäi hiukan vajaaksi toimeksiantajan kanssa opetusmateriaalia tehdessä. Tiiviimmällä yhteydenpidolla toimeksiantajaan olisi opetusmateriaali saatu vastaamaan toimeksiantajan toiveita paremmin. Opetusmateriaalin tekovaiheessa pyrimme ajattelemaan, millaisesta opetusmateriaalista itse olisimme hyötyneet ja kokeneet mielekkääksi sosiaali- tai terveysalan opiskelijoina. Lopputulos vastasi mielikuvaamme, mutta ei täysin täyttänyt toimeksiantajan toiveita esimerkiksi dioissa olleen tekstin määrän suhteen.

Opetusmateriaalin arviointiin osallistui vain pieni määrä vastaajia, joten arviointia ei voi pitää tämän vuoksi kovin kattavana ja luotettavana. Suurempi vastaajamäärä olisi antanut enemmän tietoa opetusmateriaalin hyödynnettävyydestä ja sisällöstä.

Opinnäytetyön aihe on monelle vaikea ja haasteellinen, siksi tulevat sosiaali- ja terveydenhoitoalan ammattilaiset voivat hyötyä opetusmateriaalista. Opetusmateriaalia voi hyödyntää kaikki lasten kanssa työskentelevät tuomaan varmuutta ja käytännön neuvoja kohdata seksuaaliväkivaltaa kokenut lapsi. Opetusmateriaalin loppuun on lisäksi koottu hyödyllisiä linkkejä, joista saa helposti lisätietoa aiheesta.

Lähteet

Aalberg, V. & Siimes, M. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Jyväskylä. Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto. 2019. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 25.1.2022. Saatavissa

<https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUK-SET%202020.pdf?t=1578480382>

Anttila, J-V. 2021. Terveyskirjasto. Koronavirus (SARS-CoV-2, COVID-19). Viitattu 19.1.2022. Saatavissa <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01257>

Cacciatore, R. 2022. Opetushallitus. Ihmisterveysoppi. Viitattu 19.1.2022. Saatavissa

<https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/ihmisterveysoppi/opettajalle/ihmisterveysoppi-7-10-vuotiaan-kehitysvaiheessa>

Duodecim. Käypä hoito- suositus. 2020. Traumaperäinen stressihäiriö. Viitattu 19.2.2022. Saatavissa <https://www.kaypahoito.fi/hoi50080#K1>

Halme, N & Ikonen, R. 2017. Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos THL. Lasten ja nuorten kokemaa seksuaalista häirintää ja väkivaltaa. Viitattu 9.2.2022. Saatavissa

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136131/URN_ISBN_978-952-343-091-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hohti, R. 2013. Duodecim. Lapsuuden rajat. Viitattu 11.1.2022. Saatavissa

<https://www.duodecimlehti.fi/duo11379>

Hyvärinen, R. 2005. Duodecim. Millainen on toimiva potilasohje? Hyvä kieliasu varmistaa sanoman perille menon. Viitattu 7.2.2022. Saatavissa

<https://www.duodecimlehti.fi/duo95167#s1>

Joki-Erkkilä, M. & Korkman, J. 2015. Lapsen kohdistuneen seksuaalisen väkivallan epäilyn herätessä- mitä tulee huomioida? Duodecim. Viitattu 16.1.2022. Saatavissa

<https://www.duodecimlehti.fi/duo12270>

Kotimaisten kielten keskus. Ohjeita ohjeiden tekijöille. Viitattu 9.2.2022. Saatavissa

https://www.kotus.fi/ohjeet/hyvan_virkakielen_ohjeita/millaisia_ovat_toimivat_ohjeet_ja_kysymykset/ohjeita_ohjeiden_tekijoille

LAB University of Applied Sciences. 2020. Tietoa meistä. Viitattu 11.1.2022. Saatavissa <https://www.lab.fi/fi/info/tietoa-meista>

LAB University of Applied Sciences. 2021. Opinnäytetyön ohje. Viitattu 20.2.2022. Saatavissa

https://elab.lab.fi/sites/default/files/category-page/2021-09/LAB_opinn%C3%A4ytety%C3%B6_ohje_AMK_170921.pdf

Lajunen, K., Andell, M. & Ylenis-Lehtinen, M. 2015. Tunne – ja turvataitoja lapsille. Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto MLL. 2019. 7-9-vuotiaan persoonallisuuden kehitys. Viitattu 13.2.2022. Saatavissa <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/7-9-v/7-9-vuotiaan-persoonallisuuden-kehitys/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto MLL. 2021a. Turvallisesti verkossa. Viitattu 14.1.2022. Saatavissa <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/nettikiusaaminen/turvallisesti-verkossa/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto MLL. 2021b. Seksuaalinen häirintä. Viitattu 19.1.2022. Saatavissa <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkai-seminen/seksuaalinen-hairinta/>

Peda.net. 2002. Hyvä PowerPoint- esitys. Viitattu 17.2.2022. Saatavissa

<https://peda.net/id/dd253f32a:file/download/ac1e0ee7a9e31789b775f58b9fcab447d1a8eee5/Hyv%C3%A4%20Power%20point%20esitys.ppt>

Pelastakaa Lapset. 2020. Pelastakaa Lasten asiantuntijoilla huoli lapseen kohdistuvien seksuaalirikosten mahdollisesta kasvusta poikkeusolojen aikana. Viitattu 19.1.2022. Saatavissa <https://www.pelastakaalapset.fi/uutiset/pelastakaa-lasten-asiantuntijoilla-huoli-lapsiin-kohdistuvien-seksuaalirikosten-mahdollisesta-kasvusta-poikkeusolojen-aikana>

Pelastakaa lapset a. Lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin (grooming). Viitattu 12.1.2022. Saatavissa <https://www.pelastakaalapset.fi/kehittamis-ja-asiantuntijatyo/nettivyhje-ja-seksuaalivakivallan-ennaltaehkaisy/tietoa-lapsiin-kohdistuvasta-seksuaalivakival-lasta/lapsen-houkuttelu-seksuaalisiin-tarkoituksiin-grooming/>

Pelastakaa lapset b. Tukea ja toimintaohjeita. Viitattu 14.1.2022. Saatavissa <https://www.pelastakaalapset.fi/kehittamis-ja-asiantuntijatyo/nettivyhje-ja-seksuaalivakivallan-ennaltaehkaisy/tukea-ja-toimintaohjeita/>

Pelastakaa lapset c. Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta. Viitattu 14.1.2022. Saatavissa <https://www.pelastakaaalapset.fi/kehittamis-ja-asiantuntijatyo/nettivilje-ja-seksuaalivakival-lan-ennaltaehkaisy/tietoa-lapsiin-kohdistuvasta-seksuaalivakivallasta/lapsiin-kohdistuva-seksuaalivakivalta/>

Poliisi. 2020. Seksuaalirikokset. Viitattu 21.1.2022. Saatavissa <https://poliisi.fi/seksuaalirikokset>

Rikoslaki. 19.12.1889/39. Suomen laki. Viitattu 20.2.2022. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Sosiaali- ja terveysministeriö STM. 2019. Väkivallaton lapsuus. Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Viitattu 9.2.2022. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Saastamoinen, M., Vähä, T., Ypyä, J., Alahuhta, M. & Päätaalo, K. 2018. Toiminnallisen oppinäytetyön oppimiskokemukset. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 45. Viitattu 13.1.2022. Saatavissa <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2018060625407>.

Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404. Suomen laki. Viitattu 20.2.2022. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2021. Kouluterveyskyselyn tulokset. Viitattu 20.1.2022. Saatavissa <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset>

Tiitinen, A. 2021. Terveyskirjasto. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Viitattu 17.1.2022. Saatavissa <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00941>

Tilastokeskus 2021. Tietoon tulleiden seksuaalirikosten määrä kasvoi 27 prosenttia. Viitattu 15.1.2022. Saatavissa https://www.stat.fi/til/rpk/2021/02/rpk_2021_02_2021-07-14_tie_001_fi.html

Tjetnar, E. 2019. Rikosuhripäivystys. Mitä kaikkea lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö sisältää. Viitattu 17.1.2022. Saatavissa <https://www.riku.fi/rikosuhripaivystys/riku-lehti/riku-lehti-3-2019/mita-kaikkea-lapsen-seksuaalinen-hyvaksikaytto-sisaltaa/>

Toikko, T. & Rantanen T., 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Viitattu 18.2.2022. Saatavissa https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2021. Viitattu 24.1.2022. Saatavissa <https://tenk.fi/fi/tie-devilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>

Unicef. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 14.1.2022. Saatavissa https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Väestöliitto a. Lapsen seksuaalinen kehitys. Viitattu 20.1.2022. Saatavissa <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/lapsen-seksuaalisuus/>

Väestöliitto b. Seksuaalinen häirintä ja seksuaaliväkivalta. Viitattu 12.1.2022. Saatavissa <https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalinen-hairinta-ja-seksuaalivakivalta/>

Väestöliitto c. Mitä on kehotunnekasvatus. Viitattu 12.1.2022. Saatavissa <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/vaestoliiton-kehotunnekasvatus>

Vehkaoja, S., Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. Uteliaana seksuaalisuudesta. Tavallinen ja huolestuttava käytös alle kouluikäisillä lapsilla. Viitattu 14.1.2022. Saatavissa <https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/01/8d500976-uteliaana-seksuaalisuudesta-tietovihko.pdf>

World Health Organization. 2017. Sexual health and its linkages to reproductive health: an operational approach. Viitattu 11.1.2022. Saatavissa <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/258738/9789241512886-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=>

World Health Organization. 2006. Sexual health. Viitattu 8.2.2022. Saatavissa https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_2

Liite 1. Opetusmateriaali

SEKSUAALIVÄKIVALLAN JA HÄIRINNÄN MÄÄRITELMÄ

WHO:n määritelmän mukaan seksuaaliväkivallalla tarkoitetaan mitä tahansa seksuaalisia tekoja, yritystä saada seksuaalisia tekoja, ei-toivottuja seksuaalisia kommentteja tai lähestymisiä, yritystä kaupata tai suunnata muulla tavoin seksuaalisuutta ilman toisen suostumusta.

Kuva 4

SEKSUAALIVÄKIVALLAN JA HÄIRINNÄN ERI MUOTOJA

- Lapsen seksuaaliväkivallalla tarkoitetaan kaikkia lapsen koskemattomuutta loukkaavia tekoja
- Seksuaaliväkivaltaa on esimerkiksi lapsen seksuaalissävyytteinen koskettelu tai saattaminen koskettelemaan toisen sukupuolielimiä, lapsen saattaminen paljastamaan omia sukupuolielimiään tai katsomaan toisen sukupuolielimiä, lapsen kuvaaminen seksuaalisessa tarkoituksessa, raiskaus tai sen yritys sekä lapsiprostituutio
- Tyypillistä lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa on, että ne voivat tulla poliisin tietoon vasta vuosien päästä tapahtuneesta
- Grooming

Kuva 5

GROOMING

- verkon kautta tapahtuvaa lapsen houkuttelua seksuaalisiin tarkoituksiin
- Nykypäivän kasvava haaste, valtaosa lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista tapahtuu netin välityksellä
- Voi olla tekijän toimesta nopeasti etenevä tai pidemmän ajan prosessi
- Turvataidot netin käytön suhteen!

Kuva 6

KUINKA SUOJELLA LASTA SEKSUAALIVÄKIVALLALTA?

- Aikuisen tulee suojella lasta aina parhaansa mukaan seksuaaliväkivallalta!
- Hyvä keskusteluyhteys lapseen sekä turvallisen netikäyttäytymisen opettaminen
- Lapsen kuuluu saada oppia oman ikätasonsa mukaan sekä mahdollisuus tutustua omaan kehoonsa turvallisesti ja ohjattuna
- Kehotunnepäätös opettaa lapselle monen muun asian lisäksi turvataiteja seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa

Kuva 7

MITEN TUNNISTAN?

- Kaikkien lasten ja nuorten kanssa työskentelevien tulisi hallita perustiedot lapsen normaalista seksuaalisesta kehityksestä sekä erottaa lapsen tavanomainen käyttäytyminen mahdollisesta oireilusta

Lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta voi kertoa muun muassa seuraavat asiat:

- Lapsen muuttunut käytös tai seksuaalissävytteiset puheet
- Psykkinen oireilu (masentuneisuus, itsetuhoisuus, aggressiivisuus, ahdistuneisuus)
- Toiminnalliset häiriöt (syömisvaikeudet, unihäiriöt, ummetus, tuhriminen, kastelu)

Ulkoiset merkit (mustelmat, turvotus ja haavaumat sukupuolielimien ympäristössä)

Kuva 8

MITEN PUUTUN?

- Kaikilla terveydenhuollon ammattihenkilöillä on ilmoitusvelvollisuus
- Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä epäiltäessä tehdään lastensuojeluilmoitus sosiaalitoimeen
- Kaikki tieto mitä saadaan, tulisi välittää mahdollisimman alkuperäisenä viranomaisille
- Ammattilaisen tulee miettiä omaa ensisijaista roolia, tehdä yhteistyötä toisten ammattilaisten sekä perheen kanssa. Lähimpänä lasta olevan aikuisen rooli on olla lapselle luotettava aikuinen

Kuva 9

MITEN KOHTAAN SEKSUAALIVÄKIVALTAAN KOKENEEN LAPSEN?

Katsokaa seuraava video. Mitä ajatuksia se herättää? Miten sinä terveydenhuollon työntekijänä voit luoda luottamuksen lapseen?

Kuva 10

MITEN KOHTAAN SEKSUAALIVÄKIVALTAAN KOKENEEN LAPSEN?

- Turvallisen ilmapiirin luominen ja lapsen rauhallinen kuuntelu
- Perehtyminen etukäteen toimintatapaan vastaavien tilanteiden varalle on hyödyksi työntekijälle
- Lapsen tulee antaa oma kertomus asiasta, välttää turhia kysymyksiä ja tulkintoja
- Tärkeää painottaa, ettei tapahtunut ole ikinä lapsen vika!
- Epäily lapsen hyväksikäytöstä on tilanteena hyvin raskas lapselle ja vanhemmille, vältä moralisointia tai omia mielipiteitä!

Kuva 11

VANHEMPIEN TUKEMINEN

- Lapsen kohdatessa seksuaalista väkivaltaa tai häirintää, tulee myös lapsen vanhempien jaksamisesta huolehtia. Vanhempien jaksaminen vaikuttaa koko perheen jaksamiseen
- Arjen jatkuminen mahdollisimman tavallisena on tärkeää. Kun vanhemmat hallitsevat tilanteen, myös lapsi voi paremmin
- Huoltajien tukemiseen ja jaksamiseen tarvitaan lisää ohjeita ja suosituksia. Tämä on suuri käytännön ongelma terveydenhuollossa, johon tulisi panostaa

Kuva 12

HYÖDYLLISIÄ LINKKEJÄ:

- Tietoa mm. lapsen oikeuksista: <https://www.pelastakaalapset.fi/>
- Lapsen kasvusta ja kehityksestä: <https://www.mll.fi/>
 - Tietoa lapsen seksuaalisuudesta:
- <https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/01/8d500976-uteliaana-seksuaalisuudesta-tietovihko.pdf>
 - Tietoa seksuaalirikoksista:
 - <https://poliisi.fi/seksuaalirikokset>
- Nettivihjepalvelu: <https://www.pelastakaalapset.fi/kehittamis-ja-asiantuntijatyo/nettivyhje-ja-seksuaalivakivallan-ennaltaehkaisy/ilmoita/>
- Ohjeita ja videoita: <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/seksuaalirikokset/>

Kuva 13

LÄHTEET

- Joki-Erkkiä, M. & Kortman, J. 2015. Lapsen kohdistuneen seksuaalisen väkivallan epäilyn herätessä - mitä tulee huomioida? Saatavissa <https://www.duodecimlehti.fi/duo12270>
- Lajunen, K., Andell, M. & Ylenis-Lehtinen, M. 2015. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Juvenes Print -Suomen Yliopistopaino Oy.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto MLL. 2021. Turvallisesti verkossa. Saatavissa <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digijassan/nettikiusaaminen/turvallisesti-verkossa/>
- Pelastakaa Lapset 2022. Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta. Saatavissa <https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/nettivyhje-ja-seksuaalivakivallan-ennaltaehkaisy/tietoa-lapsiin-kohdistuvasta-seksuaalivakivallasta/lapsiin-kohdistuva-seksuaalivakivalta/>
- Pelastakaa Lapsen 2020. Pelastakaa Lasten asiantuntijalla huoli lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten mahdollisesta kasvusta poikkeusolojen aikana. Saatavissa <https://www.pelastakaalapset.fi/uitiset/pelastakaa-lasten-asiantuntijalla-huoli-lapsiin-kohdistuvien-seksuaalirikosten-mahdollisesta-kasvusta-poikkeusolojen-aikana/>
- Pelastakaa Lapsen 2020. Lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin (grooming). Saatavissa <https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/nettivyhje-ja-seksuaalivakivallan-ennaltaehkaisy/tietoa-lapsiin-kohdistuvasta-seksuaalivakivallasta/lapsen-houkuttelu-seksuaalisiin-tarkoituksiin-grooming/>
- Polisi. 2022. Seksuaalirikokset. Saatavissa <https://poliisi.fi/seksuaalirikokset>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Väkivallaton lapsuus. Saatavissa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161899>
- THL. Luo luottamusta- verkkovalmennus. Saatavissa <https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/verkkokoulu>
- Tiitinen, A. 2021. Terveyskirjasto. Lapsen seksuaalinen hyväkäyttö. Saatavissa <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00941>
- Tjetnar, E. 2019. Rikosuhripäivystys. Mitä kaikkea lapsen seksuaalinen hyväkäyttö sisältää. Saatavissa <https://www.riku.fi/rikosuuhripaivystys/riku-lehti/riku-lehti-3-2019/mita-kaikkea-lapsen-seksuaalinen-hyvakaytto-sisaltaa/>
- Vehkaja, S., Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. 2022. Uteliaana seksuaalisuudesta. Tavallinen ja huolestuttava käytös alle kouluikäisillä lapsilla. Saatavissa https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/cefdfb08-vl_tietovihko_verkko_pieni31012019.pdf
- Vaestoliitto 2021. Seksuaalinen häirintä ja seksuaaliväkivalta. Saatavissa <https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalinen-hairinta-ja-seksuaalivakivalta/>
- Vaestoliitto. Mitä on kehotunnekasvatus. Saatavissa <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/>
- Vaestoliitto. Digiturvataidot. Saatavissa <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/hyvinvointi/digiturvataidot/>
- World Health Organization. 2017. Sexual health and its linkages to reproductive health: an operational approach. Saatavissa <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/258738/9/789241512886-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

KUVIEN LÄHTEET

- Kuva 1: Microsoftin kuvapankki. 2022
- Kuva 2: Ruohisto, E. 2020
- Kuva 3: Ruohisto, E. 2021
- Kuva 4: Microsoftin kuvapankki. 2022
- Kuva 5: Microsoftin kuvapankki. 2022
- Kuva 6: Microsoftin kuvapankki. 2022
- Kuva 7: Microsoftin kuvapankki. 2022
- Kuva 8: Ruohisto, E. 2021
- Kuva 9: Ruohisto, E. 2021
- Kuva 10: Microsoftin kuvapankki. 2022
- Kuva 11: Ruohisto, E. 2016.
- Kuva 12: Microsoftin kuvapankki. 2022
- Kuva 13: Ruohisto, E. 2019

Liite 2. Kysely sairaanhoitajaopiskelijoille

Opetusmateriaalin arviointi

Toivoisimme, että vastaat alla oleviin väittämiin. Lopuksi voit myös antaa vapaata palautetta työstämme. Kysely koskee Lapsiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän ja väkivallan tunnistaminen ja kohtaaminen-opetusmateriaalia. Palaute käsitellään nimettömänä ja antamiasi vastauksia käytämme ainoastaan opetusmateriaalin arvioinnissa.

Kiitos ajastasi ja palautteestasi!

Elisa Ruohisto/elisa.ruohisto@student.lab.fi

Jenni Karjalainen/jenni.m.karjalainen@student.lab.fi

LAB-ammattikorkeakoulu

1. Sain uutta tietoa lapsen seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä
- En osaa sanoa

2. Voin hyödyntää tietoa työskentelyni tukena

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä
- En osaa sanoa

3. Opetusmateriaali on selkeä sisällöltään

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä
- En osaa sanoa

4. Opetusmateriaali on sopivan mittainen

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä
- En osaa sanoa

5. Opetusmateriaali on asianmukainen ulkoasultaan

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä
- En osaa sanoa

6. Mitä muuta palautetta haluaisit antaa?

Kirjoita vastaus

Liite 3. Tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

PVM. 22.5.2020

Organisaatio	
Lab-ammattikorkeakoulu, Lahti	
Opinnäytetyön tekijä(t) Aktivoi Nimi ja napsauta + -painiketta lisätäksesi uusi rivi	
Nimi	Elisa Ruohisto, Jenni Karjalainen
Opinnäytetyön aihe	
Seksuaalisen väkivallan ja häirinnän tunnistaminen lasten hoitotyössä ja lapsen kohtaaminen	
Opinnäytetyön ohjaaja(t) Aktivoi Nimi ja napsauta + -painiketta lisätäksesi uusi rivi	
Nimi	Tuija Rinkinen
Opinnäytetyösuunnitelman tiivistelmä	
Opinnäytetyössä perehdymme lapsiin kohdistuneeseen seksuaaliseen väkivaltaan ja häirintään sekä sen eri muotoihin. Opinnäytetyössä tuodaan esiin keinoja ja rohkeutta, miten kohdata seksuaalista väkivaltaa kokenut lapsi. Opinnäytetyön tavoitteena on tehdä sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille opetusmateriaali, joka opettaa tunnistamaan lapsiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa ja häirintää, sekä antaa keinoja kohdata seksuaalista väkivaltaa ja häirintää kokenut lapsi.	
Opinnäytetyön menetelmien kuvaus	
Opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö. Ensin luodaan tietoperusta, jonka pohjalta tehdään Powerpoint -materiaali. Opinnäytetyön tuloksia arvioidaan teettämällä haastattelu loppuvaiheen terveysalan opiskelijoille.	
Opinnäytetyössä tarvittava tausta-aineisto	
Opinnäytetyön tietoperusta kirjoitetaan käyttäen luotettavia kirjallisia ja sähköisiä lähteitä. Kirjoitetun tietoperustan pohjalta tehdään Powerpoint -esitys opiskelijoiden käyttöön.	
Opinnäytetyön aineiston säilyttäminen ja hävittäminen	
Valmis opinnäytetyö ladataan theseus-ohjelmaan ja opinnäytetyömme ei sisällä mitään henkilötietoja sisältävää aineistoa. Valmis opetusmateriaali on vapaasti seksuaaliterveyden opiskelijoiden käytettävissä.	
Opinnäytetyön aikataulu	
Opinnäytetyön on määrä valmistua kevään 2022 aikana.	
Opinnäytetyön tulosten hyödyntäminen	
Opinnäytetyön tuloksista hyötyvät tulevaisuudessa erityisesti seksuaaliterveyttä opiskelevat sosiaali -ja terveysalan opiskelijat.	
Muut mahdolliset yhteiskumppanit	

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.	
Liitteet (opinnäytetyön suunnitelma ja muut mahdolliset liitteet, esimerkiksi kyselylomake)	
Opinnäytetyön suunnitelma, tietosuoja-ilmoitus	
Lisätietoja	
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.	
Opinnäytetyön tekijä(t) ja allekirjoitukset Aktivoi Nimi ja napsauta + -painiketta lisätäksesi uusi rivi	
Nimi:	Elisa Ruohisto & Jenni Karjalainen
Opiskelijatunnus	[REDACTED]
Ryhmätunnus:	08SH20K
Sähköposti:	[REDACTED]
Puhelin:	[REDACTED]
Paikka ja aika	Lahdessa 4.1.2022
Allekirjoitus ja nimenselvennys:	Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.
Ohjaajan tiedot ja allekirjoitukset Aktivoi Nimi ja napsauta + -painiketta lisätäksesi uusi rivi	
Nimi:	Tuija Rinkinen
Sähköposti:	
Puhelin:	Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.
Paikka ja aika	Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.
Allekirjoitus ja nimenselvennys:	Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.
Tutkimusluvan myöntämistä koskeva päätös	
☐ Tutkimuslupa myönnetään hakemuksen mukaisesti ☐ Tutkimuslupa myönnetään muutoksin (selvitys ja muutוסvaatimukset perusteluihin) ☐ Tutkimuslupaa ei myönnetä (perustelu)	
Perustelu	
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.	
Hyväksyjän tiedot ja allekirjoitus	
Paikka ja aika	Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.
Allekirjoitus ja nimenselvennys:	Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Päivitetty 20.5.2020

Tämä dokumentti on allekirjoitettu sähköisesti LUT Sign-järjestelmällä
This document has been electronically signed using LUT Sign

Päiväys / Date: 11.01.2022 08:04:40 (UTC +0200)

Tuula Kilpinen

LAB-ammattikorkeakoulu
yksikön johtaja

Organisaation varmentama (LUT käyttäjätunnus)
Certified by organization (LUT user account)
Certified by organization